

INGLIZ TILI O'RGANISHDA FANLARARO ALOQADORLIKNING MAZMUN MOHIYATI

Ergashova Shahrizoda Elbek qizi

O'zbekiston davlat Jahon tillari universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi, 3-kurs talabasi

Ergashovashahrizoda2206@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada fanlararo aloqalar doirasida o'quvchilar tomonidan ingliz tilini o'zlashtirishda eng yaxshi natijalarga erishishning eng qulay usullarini izlash zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: integratsiyalashgan yondashuv, ilmiy dunyoqarash, madaniyatlar dialogi, informatsion jarayon.

USE OF INTERDISCIPLINARY COMMUNICATIONS IN ENGLISH LEARNING

ABSTRACT

The article proves the necessity of searching the most effective ways of reaching the best results in learning English using interdisciplinary relations.

Keywords: complex approach, scientific worldview, dialogue of cultures, informative process.

KIRISH

O'qitish nazariyasi va amaliyoti rivojlanishining hozirgi bosqichida kasb maktabii o'quvchilarining ta'lim faoliyati uchun motivlarni yaratish masalasi haqli ravishda markaziy masalalardan biri hisoblanadi. O'qitishning sifati ko'p jihatdan uning o'quvchilar ko'z o'ngida qanchalik rag'batlantirilishiga bog'liq. Motivatsiya muammosi, ayniqsa, muloqotga tabiiy ehtiyoj yo'qligida muhimdir. Shu sababli, chet tili o'qituvchisi uchun kasb maktabii o'quvchilarining qiziqishi nafaqat ularning ish natijalariga, balki ushbu natijaga erishish jarayonida ham muhimdir. Kasb maktabii o'quvchilarining o'quv faoliyati motivatsiyasini oshirishning zaxiralaridan biri bu mavzulararo aloqalardan oqilona foydalanishdir.

ASOSIY QISM

Fanlararo aloqadorlik - fanlar tizimi va didaktik maqsadlar tufayli o`quv rejalarining o`zaro izchilligidir. Bilimlarning ilmiy tabiati va tizimligining didaktik tamoyillari o`quv rejasida alohida fanlarni shunday tartibga solishni taqozo etadiki, bir fanni o`rganish boshqa fanlarda berilgan bilimlarga tayanishi mumkin bo`ladi. Fanlararo aloqalar o`quvchi tarbiyasiga kompleks yondashuvning tegishli vositasidir. O`quv dasturlarida fanlararo aloqalarning mavjudligi o`rta kasb maktabi o`quvchilariga tushunchalar tizimi va universal qonunlar, yuqori sinf o`quvchilari o`rtasida esa umumiy nazariyalar va murakkab muammolar haqida tasavvur hosil qilish imkonini beradi [1, 17].

Fanlararo aloqadorlik fanni o`qitish darajasini va o`quvchining ilmiy dunyoqarashini shakllantirishdagi rolini oshiradi. Fanlararo aloqalarning har xil turlari mavjud:

- 1) ma'lumotik bog`lanishlar – o`quv fanlari orasidagi ma'lumotlar darajasidagi bog`lanishlar;
- 2) turdosh sub'ektlar uchun umumiy tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan konseptual bog'lanishlar;
- 3) nazariy bog`lanishlar – ma'lum bir fan sohasidagi ilmiy bilimlar tizimlari;
- 4) materialistik dialektika kategoriyalarini aks ettiruvchi falsafiy aloqalar.

“Har qanday fanni o`qitishda fanlararo aloqadorlik muhim o`rin tutadi. Ular, birinchi navbatda, yangi bilimlarni to`liq idrok etish va tushunish, ko`nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish uchun qo`llab-quvvatlash, asos bo`lib xizmat qiladi; ikkinchidan, ular mavjud lingvistik va nutq tajribasini umumlashirish va tizimlashtirishga imkon beradi va bilimlarning to`liqligini ta'minlaydi ” (V. A. Onishuk).

Ushbu masala bo'yicha o'rganilgan materiallar ingliz tilini o'qitishda fanlararo aloqalarni amalga oshirish yo'llarini taklif qildi, ammo hech bir joyda ingliz tilidagi material muddatidan bir yoki ikki yil oldin yoki undan ham ko'proq beriladi, deb aytilmagan va shuning uchun nafaqat o'qituvchi qiyinchiliklarga duch keladi (ya'ni, chunki. u birinchi navbatda ona tilida materialni to'g'ri tushuntira olishi kerak va bu vaqt talab etadi, bundan tashqari, bu mamnuniyat bilan qabul qilinmaydi va ehtimol faqat ba'zi hollarda), balki bolalarda ham qiyinchiliklarni yazaga keltiradi. Har bir o`quvchi o'z ona tilini bilish asosida chet tilini o'rganishi kerak.

Shuni ta'kidlash kerakki, kasb maktabi siklining fanlari mavjud bo`lib, ingliz tilini o'rgatishda ularga tayanish zarur. Ona tilidan sinonimlar, antonimlar, dialog, monolog, tavsif, rivoyat, mulohaza yuritish, nutqning kompozitsion tuzilishi va boshqalar kabi tushunchalar; adabiyotdan - matn, fikr, asosiy fikr, she'rlar, maqollar, matallar va

boshqalarni keltirish. tasviriy san'atdan – portret rasm, landshaft, mavzu kompozitsiyasi o'qituvchi uchun asos hisoblanadi. Ingliz tilini o'qitishda fanlararo aloqalardan foydalanish istiqbollarini yaratish lozim.

Chet tilining boshqa o'quv fanlari bilan aloqasi xilma-xil va ko'p funktsiyalidir. Xorijiy tillar bo'yicha o'quv jarayonini takomillashtirishning eng samarali yo'llarini fanlararo aloqadorlikdan foydalanish sharti bilan o'quv fanining mazmun rejasini ham, uning kasbiy tomonini ham takomillashtirib tuzish talab etiladi. Shu munosabat bilan chet tilining boshqa fanlar bilan fanlararo aloqalarini amalga oshirishda ikki yo'nalish ajratiladi.

Birinchi yo'nalish ingliz tilidagi mavzuni mazmunli o'qish rejasini turli fan sohalaridan lingvistik (va ixtisoslashtirilgan sinflarda - tildan tashqari) ma'lumotlar bilan boyitish hisobiga kengaytirish bilan bog'liq. Ushbu o'quv fanining kasbiy tomonini tavsiflovchi ikkinchi yo'nalish umumiy ta'lim ko'nikmalarini takomillashtirishni o'z ichiga oladi, bu esa chet tilida o'qishni o'rgatish samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning o'quv jarayonida olgan bilimlarini yangilash va tizimlashtirishga qaratilgan bo'ladi. Shuningdek ularni keyinchalik chet tili va boshqa fanlar bo'yicha auditoriyada qo'llashga erishiladi [7, 41].

Keling, avvalo ushbu muammoni o'quv fanimizning mazmuni bilan bog'liq holda ko'rib chiqaylik. O'quvchilar nutqini (qo'shimcha) lingvistik ma'lumotlar bilan boyitish nuqtai nazaridan chet tilining boshqa fanlar bilan aloqasiga kelsak, chet tilini o'qitishda undan foydalanishning ikkita istiqboli muhim: Umumjahon ma'lumotik

ma'lumotlarning umumiy ulushini oshirish va chet tilini o'qitishning mintaqaviy jihatini oshirish, kasb maktabida chet tilini o'qitishning ma'lumotik jihatini oshirish talab etiladi. Gumanitar fanlar bo'yicha quyidagi fikrlarni hisobga olgan holda ularning zaruriyati ko'rinadi. :

- birinchidan, mintaqashunoslik materiallari, asosan, chet tilidagi muloqot vositasi sifatida chet tilining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi;

- ikkinchidan, ingliz tilida o'rganilayotgan til mamlakati haqidagi materialni o'qiyotganda, o'quvchilar o'rganilayotgan til mamlakati haqiqati bilan tanishish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradilar, ular boshqa fanlarni o'rganishda ular bilan deyarli tanishish imkoniga ega emaslar.

Keng xalqaro hamkorlik va madaniyatlar muloqotining zamonaviy davri ko'rsatilayotgan til mamlakatiga munosabatni qayta ko'rib chiqishga, xususan, mafkuraviy yorliqlardan qochishga, unda, birinchi navbatda, do'st qiyofasini ko'rishga, umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni shakllantirishga ahamiyat berilishi lozim. Turli o'quv fanlaridan olingan bilimlarni birlashtirish g'oyasi, qoida tariqasida,

tarix va adabiyot fanlaridan ma'lumotlarini (yoki hodisalar, ularning baholari) o'z ichiga olgan matnlarda eng samarali amalga oshiriladi.

An'anaga ko'ra, adabiyot va tarix ingliz tiliga eng yaqin fanlar qatoriga kiradi. Bu ikki sub'ekt o'zlarida umuminsoniy va aniq tarixiylikni ikki bilim sohasi sifatida sintez qilib, so'z ijodkorlari doimo o'z oldiga qo'ygan bir qancha axloqiy, umuminsoniy muammolarni ilgari suradi. Ushbu fanlar guruhiga musiqa, rassomlik kabilalr kiradi, ular o'zlarining badiiy vositalari bilan umumiy insoniy muammolarni hal qiladilar.

Yana shuni ta'kidlash kerakki, sub'ektlararo aloqalar va muloqot qobiliyatlari o'rtasida ma'lum bir o'zaro bog'liqlik mavjud. Fanlararo aloqalar ham kommunikativ malakalarni shakllantirishning asosi va kommunikativ faoliyatni amalga oshirish natijasidir [9, 172]. Fanlararo aloqalarlarning asosiy ahamiyati shundan iboratki, ular turli darslarda olingan barcha bilimlarni yagona tizimga "bog'lash" hamda shu bog'lanishlar natijasida yangi bilimlarni egallash imkonini beradi.

O'quvchilarga ingliz tili darslarida boshqa fanlardan olingan ma'lumotlarni ajratib olish va qo'llash qobiliyatini o'rgatish kerak. Bu o'qituvchi va psixologlarning "o'quv faoliyati doirasida o'quvchilarning nafaqat bilimning o'zi, balki bilim olish usuliga

yo'naltirilganligini

shakllantirish

kerak"

(A. K. Markova) degan talabiga javob beradi.

Umumiy ta'lim ko'nikmalariga kelsak, ulardan matndan ma'lumot olishga qaratilgan va o'qishni axborotli jarayon sifatida tavsiflovchilarga birinchi navbatda ahamiyat berish lozim. Matnni semantik qismlarga bo'lish va ulardan asosiy ma'lumotlarni ajratib ko'rsatish, asosiy va batafsil ma'lumotni farqlash qobiliyatini shakllantirishga erishish nazarda tutiladi. Bu va boshqa ko'nikmalar ingliz tiliga xos bo'lgan milliy va madaniy tushunchalarning o'ziga xos xususiyatlariga kirib, fanlararo o'ziga xos ko'nikmalarni shakllantirish asosida mintaqaviy geografik sharhni tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Ingliz tilidagi matnlarni o'qishda tarix, geografiya, adabiyot ma'lumotlari o'rtasida sababiy bog'lanishni o'rnatish qobiliyati, sinfda olingan bilimlarni boshqa fanlarda qo'llash qobiliyatini shakllantiradi.

Umumta'lim va maxsus fanlararo ko'nikmalarni rivojlantirish bilan bog'liq holda, ularni shakllantirish usullarini aniqlash maqsadga muvofiq bo'lib, ular o'z ichiga faollashtirish, taqqoslash va tizimlashtirishni qamrab oladi. Bu metodlarni o'zlashtirish o'quvchilarga ingliz tilining boshqa fanlar bilan aloqasini o'rnatish va amalda qo'llash imkonini beradi [6, 45]. Ingliz tilini o'zlashtirish jarayonida boshqa fanlarga tayanish muhimligi va majburiyatini isbotlash uchun ko'rsatilgan qoidalarni juda ishonchli deb hisoblash mumkin.

Chet tilidagi nutq faoliyatini fanlararo aloqalarga asoslangan holda o'zlashtirish (bu erda kasb maktabi o'quv fanlari o'rtasidagi aloqa nuqtalari aniq belgilangan va motivatsiyani yaratish usullari taklif etiladi) o'quvchilarning turli manfaatlariga javob beradi, ularning individual xususiyatlari va moyilliklarini hisobga olishga imkon berishi tabiiy hol bo'lib, tildan muloqot vositasi sifatida amaliy foydalanish uchun eng qulay imkoniyatlarni yaratadi. Darsdagi amaliy mashg'ulotlarni kuzatish natijasida, o'qituvchilar bilan suhbatlar fanlararo aloqalardan foydalanish tasodifiy, epizodik ish lahzalari, kam sonli o'qituvchilarning noyob uslubiy topilmalari ekanligiga ishonch hosil qilamiz.

Bu holatni qoniqarli deb bo'lmaydi, chunki mavjud adabiyotlarda fanlararo ma'lumotlarni hisobga olish muhimligi ta'kidlangan, fanlararo aloqalarning ta'lim - tarbiyaviy funksiyalari belgilab berilgan va eng muhimi, ulardan foydalanishning bir qator o'qitish usullari taklif etilgan: fanlararo mazmun masalalari, fanlararo muammoli savollar, murakkab topshiriqlar, fanlararo vazifalar, murakkab ko'rgazmali qurollar, mavzulararo matnlar, mavzulararo krossvordlar, fanlararo testlar, fanlararo uyga vazifa va boshqalar[8, 196].

Fanlararo aloqalar samaradorligining psixologik asoslari. Fanlararo aloqalarning psixologik asoslari akademik I.P.Pavlovning dinamik stereotip va ikkinchi signal tizimi haqidagi ta'limoti bilan yaratilgan. I.P.Pavlov bosh miya po'stlog'ida murakkab tizimlarning hosil bo'lishini bilimlarni o'zlashtirishning fiziologik mexanizmi deb hisoblagan. "Barcha o'rganish vaqtinchalik aloqalarni shakllantirishdan iborat - bu fikr, fikrlash, bilimdir." Qoida tariqasida, har xil holatlar zanjiri bilan o'zaro bog'langan voqelik ob'ektlari va hodisalari inson xotirasida o'zaro bog'liq holda paydo bo'ladi. Ushbu ob'ektlar yoki hodisalardan biri bilan uchrashgan kishi, birlashma bo'yicha u bilan bog'liq bo'lgan boshqa ob'ektni eslay oladi. Har bir inson hayotida shunday holat bo'ladiki, u bevosita ishtirok etgan voqea butunlay unutiladi.

Ammo unga eslatish yoki bitta qahramonning o'zini eslash kifoya, butun voqea uning xotirasida qanday aniq aks ettirilgan. O'qitishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan, ilgari olingan bilimlarni xotirada tez va aniq takrorlashga yordam beradigan o'zaro bog'liq bo'lgan zarur ma'lumotlar, hodisalar soniga bog'liq bo'ladi. Bu qobiliyatning shakllanishida fanlararo aloqalar muhim rol o'ynaydi. Har qanday o'rganish yangi aloqalar, uyushmalar shakllanishiga to'g'ri keladi.

Yangi bilimlar ongda mavjud bo'lgan, o'qitish va tajriba natijasida olingan ma'lumotlar bilan turli xil aloqalarga (assotsiatsiyalarga) kiradi. O'z vaqtida L. S. Vygotskiy o'zining "Bolalik davridagi ilmiy tushunchalarning rivojlanishini o'rganish" asarida "Umumlashtirishni rivojlantirishning har bir yangi bosqichi oldingi bosqichlarni umumlashtirishga asoslanadi" deb yozgan edi. Umumlashtirishning yangi

darajasi faqat oldingisi asosida yuzaga keladi ” [3, 104]. Ana shu xususiyatlardan kelib chiqib, o‘qitish shunday tuzilishi kerakki, yangi materialni yaxshiroq eslab qolish uchun o‘quvchilarda ilgari olingan bilimlarni takrorlash qobiliyati shakllantirilishi kerak.

Tabiatda o‘zaro bog‘langan narsa yoki hodisalar ham inson xotirasida bog‘langan holda bo‘ladi. Xotiraning ilgari ma‘lum bo‘lganlar asosida yangi narsalarni yodlash qobiliyati faqat sub'ektlar ichidagi aloqalar bilan cheklanmasligi kerak, sub'ektlararo aloqalar ob'ektga turli burchaklardan qarash va tizimlararo asosda mustahkamroq eslab qolish imkonini beradi. voqelikning butun sub'ekti yoki hodisasini birlashtirib boradi. To‘ldirishning eng muhim xususiyatlari o‘quv materialini semantik guruhlash usullari va semantik mos yozuvlar nuqtalarini taqsimlash, allaqachon ma‘lum bo‘lgan narsa bilan bog‘liq holda o‘rganilganlarning semantik nisbati hisobga olinishi kerakligi bilan tafsiflanadi.

Rivojlantiruvchi ta‘lim tizimida o‘quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etishning yo‘llaridan biri sifatida fanlararo bog‘lanishlarni ko‘rish mumkin. Demak, an‘anaviy o‘qitishda nazorat faqat o‘quvchilarning tashqi faoliyati bilan amalga oshiriladigan va rivojlantiruvchi ta‘lim sharoitida doimo bog‘liq bo‘lgan fikrlash jarayonlarini boshqarish mumkin bo‘lgan fanlararo aloqalar o‘rtasidagi farqni ko‘rish oson. rasmiy bilimlardan tashqariga chiqish [4, 84]. Shu munosabat bilan fanlararo aloqalar didaktik tamoyil sifatida ta‘limni rivojlantirish texnologiyasi va metodologiyasiga kirishi, ushbu pedagogik tizimning nazorat ta‘sirini kuchaytirishi kerak.

Demak, fanlararo bir qator fanlar bo‘yicha o‘quv materialini tanlash va tuzilishiga ta‘sir etuvchi, o‘quvchilar bilimining izchilligini oshirish, o‘qitish usullarini faollashtirish, ta‘limni tashkil etishning murakkab shakllaridan foydalanishga yo‘naltirish, birlikni ta‘minlashga qaratilgan zamonaviy o‘qitish tamoyiliga asoslangan ta‘limni taqozo etadi U yoki bu tarzda, tizimda fanlararo aloqalarni amalga oshirish kasb maktabi o‘quvchilarida ma‘lum bir hodisalarni tushuntirishda o‘zlarini bir mavzu doirasida cheklamaslik zarurligini shakllantirishga yordam beradi.

Jamiyatimizda keyingi yillardagi yoshlarning an‘anaviy vatanparvarlik tarbiyasi asta-sekin yo‘qolib borayotganini tasdiqlovchi voqealarni hisobga olib, tarbiya jarayonining asosiy tamoyillaridan biri bo‘lgan ma‘naviy-axloqiy tarbiyaga alohida e‘tibor qaratmoqchimiz.

Ingliz tili, tarix, ijtimoiy fanlar va mahalliy tarix fanlarining aloqasi.

Shaxsning ma‘naviy qadriyatlarini shakllantirishning muhim omili kasb maktabi ta‘limi mazmunini insonparvarlashtirishdir. Bu masalada muhim jihat milliy madaniyatga yo‘naltirilganlikdir. Vatan madaniyati, tarixi, o‘lkashunosligini o‘rganish

chet tili va madaniyatini o'qitishning ajralmas qismidir, chunki bu chet el madaniyatini tushunishning kalitidir.

“Vatan” tushunchasi joyning tarixini bilishdan boshlanadi: inson yashaydigan qishloq yoki shahar. U o'z ona yurtining an'analarini bilishi va hurmat qilishi kerak. Ko'pincha ingliz tili darslarida ushbu mavzularni muhokama qilar ekanmiz, biz bolalar Angliya yoki Amerika haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lishlari va ularni, masalan, o'z shaharlari haqida emas, balki chet tilida yetkazishga qodir ekanligiga duch kelasiz.

Hatto o'z ona yurtining tarixi va madaniyati haqida o'lkashunoslik darslarida yoki umuman mamlakat tarixi va madaniyati to'g'risida tarix, ijtimoiy fanlar darslarida olingan ma'lum bilimlarga ega bo'lsa ham, o'quvchilar bu haqda gapira olmaydilar. u chet tilida, ehtimol, birinchi navbatda, kichik lug'at, shuningdek, bu bilimga talab yo'qligi sabablidir. Uzoq vaqt davomida ingliz tilidagi ushbu madaniy materialga ehtiyoj qolmadi. Ayni paytda xorijlik sayyohlar, ishbilarmonlar, hamkasblarga mamlakatimiz haqida ochiq gapirib berish imkoniyati mavjud. Qolaversa, hozir ko'p odamlar xorijga xizmat safari, o'qish va dam olish uchun ketmoqda. Va savol: "Bizga shahringiz, mamlakatingiz haqida gapirib bering?" – deya murojaat qilishadi, kasb maktabi o'quvchilar lug'atida faqat "Toshkent - Vatanimiz poytaxti" mavzusida ma'lumotlar mavjud.

O'quvchilar deyarli har qanday mavzuda boshqa fanlardan olingan bilimlarga murojaat qilishlari kerakligiga ko'niksa, bu qiziqarli va tanish bo'lib qabul qilinadi. Keyin yoshlarning o'zlari muammoni hal qilish, savollarga javob berish, u yoki bu hodisani tushuntirish uchun o'z bilimlaridan foydalanishni o'rgana boshlaydilar. Demak, fanlararo bog'lanishlar o'quv jarayonini maqsadli tizim sifatida tashkil etishning zaruriy sharti hisoblanadi.

XULOSA

Shu asosda xulosa qilish mumkinki, bir fan bo'yicha bilimlarni o'zlashtirib, boshqasini o'zlashtirish usulini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarning analitik-sintetik faoliyatiga ma'lum masalalarni yechishda ko'proq maqsadlilikni kiritadi, mustaqil ish usullarining faolligini oshiradi, yaxshi bilim olishini ta'minlaydi. Aqliy faoliyatni tashkil etish va nihoyat, umumiy va xususiy muammolarni hal qilishda mantiqiy ketmaketlikni ishlab chiqishga yordam bo'ladi. Ular o'qitishga kompleks yondashuv va uning ta'lim bilan birligini mustahkamlash vositasi sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilarning o'quv faoliyatida fanlararo aloqalarni amalga oshirishni faollashtirish, bilimlarni tizimlashtirish, mustaqil fikrlash va kognitiv qiziqishni shakllantirishning didaktik sharti bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Бердичевский, А. Л. Содержание обучения иностранному языку на основе базовой культуры личности // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 2.
2. Волкова, Н. В. Детский праздник (In the world of English songs and poems) // Иностранные языки в школе. – 1997. – № 4.
3. Выготский, Л. С. Исследование развития научных понятий в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М.: Лабиринт, 2001. – 104 с.
4. Гальскова, Н. Д. О взаимодействии учителя и учащихся на уроке иностранного языка / Н. Д. Гальскова, З. Н. Никитенко // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 2.
5. Кабакчи, В. В. Английский язык в межкультурном общении – новый аспект в преподавании английского языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 6.
6. Комаров, А. С. Творческий подход к планированию урока английского языка // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 4.
7. Лазарева, Е. В. Раннее обучение английскому языку средствами искусства: воспитание человеческой природы // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 2. – 41 с.
8. Любченко, А. С. Нестандартные уроки английского языка в школе / под общ. ред. С. Н. Смоленского. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 196 с.
9. Титова, И. М. Методики обучения иностранным языкам в средней школе. Модернизация общего образования / И. М. Титова; под ред. М. К. Колковой – СПб.: КАРО, 2006. – 172 с.